

כניסת שבת: 16:20
יציאת השבת: 17:29
לדעת ר"ת: 17:56

אורי וישעי

לעילוי נשמת הסבתא מרת מרים ארביב בת עזיזה ז"ל

בית מדרש רב פעלים ע"ש מרן הרב יוסף חיים זי"ע בראשות כב' מו"ר הרב אורי סבן שליט"א
עורך: אלון ארביב ס"ט הערות ניתן לשגר לת"ד 613 נתניה-050-4136465 או בדוא"ל: alon@shtaygen.co.il

עמרת פז

נאמר בברכת יעקב לבניו שמעון ולוי, "בסדס אל תבא נפשי.... כי באפס הרגו איש" (מט, ו). פרש"י "בסדס אל תבוא נפשי" – זה מעשה זמרי, "כי באפס הרגו איש" – אלו חמור ואנשי שכם.

וכאן צריכים אנו לחקור ולברר מדוע מפרשי חז"ל השתמשו בכח נבואתו של יעקב אבינו ע"ה לשלול ברכות משני בניו של יעקב, שמעון ולוי, וכי דנים אדם לעתידו, וידועים דברי חז"ל במדרש על ישמעאל "כי שמע אלוקים אל קול הנער באשר הוא שם" (כא, יז) - על פי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים רבש"ע מי שעתיד זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר והוא משיבם עכשיו מה הוא צדיק או רשע אמרו לו צדיק. אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דן אותו וזהו באשר הוא שם (עיין ר"ה דף ט"ז. ורש"י).

ישנו פירוש נאה ומיוחד כדרכו של המגיד מדובנה זי"ע, המסביר בפשט את כוונת יעקב אבינו, שדוקא אל בניו מתייחס ולא ליוצאי חלציו וזה תר"ד: ידוע הוא, שהמצוות הן גורמות הנאה גם לגוף, ופעמים שקשה לקיים מצוות בשלמות לשם שמים, פי כמה מאשר את המצוות שאין הגוף נהנה מהן כלל וכלל. נקל בהרבה לצום תעניות ולתת צדקה לשם שמים, מאשר לקיים עונג שבת לשם שמים. כי כאן מפתה היצר הרע את האדם שיתכוון להנאתו הגופנית, ודרושה שמירה מיוחדת כדי שהעונג יהיה בשלמות לשם קדושה ולשם שמים.

מעשה הריגתם של אנשי שכם על ידי שמעון ולוי, היה גם הוא מסוג המעשים הללו. אם הוא נעשה מתוך כוונה לספק את רגשי הנקמה האישיים, על שום שפגעו בכבוד אחותם, "כבוד המשפחה"!!!! הרי אין כאן אלא יצר הרע. אבל אם הוא נעשה מתוך קנאת ה' צבאות, על שום שפרץ שכם גדר, לחלל כבודה של בת יעקב – הרי מעשהו של יצר הטוב הוא זה והוא נעשה לשם שמים. ברם, דבר זה טמון בעמקי לבו של אדם – "דבר המסור ללבו של אדם" – והוא נשאר בגדר סוד לגבי כל בני תמותה, פרט לה' יתברך.

יעקב אבינו לא חדל מלחקור ולעיין בפעולה זו של שמעון ולוי, להיוכח אם היתה לשם שמים אם לאו. ברם, משראה את מעשה זמרי העתיד להתרחש בדורות הבאים, הסיק מכך את המסקנה, שאילו היה מעשה שכם כולו לשם שמים, כי אז לא היה מעשה זמרי יכול להתרחש במשפחותיהם, שכן מסירות נפשם הטהורה נגד מעשה זנות היתה עומדת להם ולבני משפחתם, כפי שאמרו חכמינו: "כל מצוה שמסרו ישראל נפשם עליה למיתה – עדיין היא מוחזקת בידם" (שבת קל).

לפיכך אמר יעקב: "בסדס אל תבא נפשי" – זה מעשה זמרי, שממנו נתחוויר לו סודם, כי כוונתם במעשה שכם לא היתה לשם שמים, כי אם "באפס הרגו איש" – זה בא רק מחמת כעס וריגשי נקמה...

לעילוי נשמת הדוד היקר ר' פליקס מסעוד ארביב בן מסעודה ז"ל

נלב"ע ז' בטבת התשע"ב, תנצב"ה

"וישתחו ישראל על ראש המטה" (מז-לא).

על שהיתה מטתו שלמה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא ועוד שנשבה לבין הגויים והרי הוא עומד בצדקו (רש"י).

הקשה הגאון רבי נפתלי כ"ץ זצ"ל, הלא תחילה נשבה לבין הגויים, ואחר כך נעשה מלך, ולמה הקדים רש"י ואמר: "שהרי מלך הוא" ואחר כך: "שנשבה לבין הגויים"? ברם, המדרש אומר על הפסוק "וישמע ראובן ויצילהו מידם", שכששמע ראובן את יוסף בספרו את חלומו: "ואחר עשר כוכבים משתחיים לי", אמר, הריני רואה שהוא מונה אותי בחשבון האחים וחיבב אני להצילו (מדרש רבה וישב). יוצא איפוא, שמתוך חלומו של יוסף הבין ראובן, שנמחל לו חטאו והוא נימנה בחשבון האחים. ובכל זאת לא היה ראובן בטוח בכך, לפי שהיה זה רק חלום והרי "דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין". אך משנתקיים החלום ויוסף נעשה מלך, כבר היה ברור שנמחל לו חטאו.

נראה לכאורה שזו הכוונה בדברי רש"י: "שהרי יוסף מלך הוא" – וראיה מכאן שנמחל חטאו של ראובן: "ועוד שנשבה לבין הגויים והרי הוא עומד בצדקו" – וראיה מכאן שיוסף היה צדיק. הרי מכאן ומכאן ראיה "שהיתה מיטתו שלמה ולא היה בה רשע" – לא מצד ראובן ולא מצד יוסף.

ביקור חולים

"הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה" (מח-ב).

אמרו חכמינו: "כל המבקר את החולה והוא בן גילו, נוטל אחד ממשנים מחליו" (נדרים ל"ט). והרי יוסף היה בן גילו של יעקב – "כל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף" (רש"י לזב). – נמצא איפוא, שכשבא יוסף לבקר את אביו החולה, הופחתה המחלה באחד ממשנים. לפיכך "ויתחזק ישראל וישב על המטה" – יעקב התחזק וישב, לפי שנשארו רק חמישים ותשעה חלקים ממחלתו, כמנין "המטה". לעומת זה, מקודם היה "הנה אביך חולה" – מנין "הנה" עולה ששים... (רבנו האלשיך הקדוש זי"ע).

ברכת ארץ ישראל

נאמר בפרשתנו על בני יוסף, אפרים ומנשה "וידגו לרב בקרב הארץ" (מח-טז). ולכאורה יקשה לנו, שאין אנו מוצאים כלל בתורה, שהשבטים אפרים ומנשה היו יותר גדולים במנין משאר דודיהם השבטים, לא במנין שבמדבר ולא במנין שבערבות מואב? מבאר הגר"א באדרת אליהו (פרשת ראה) שברכתו של יעקב היתה "בקרב הארץ" – שדוקא בארץ ישראל ידגו לרוב; ואמנם ברכה זו נתקיימה, שכן מייד עם כיבוש ארץ ישראל, עוד לפני חלוקת הארץ, כבר נאמר: "וידברו בני יוסף אל יהושע, מדוע נתת לי נחלה גורל אחד ואני עם רב אשר עד כה ברכני ה'" (יהושע יז, יד) – בזמן מועט זה של "עד כה", שאנו נמצאים בארץ ישראל, כבר ברכנו האל בעם רב. ויהושע השיב להם על כך: "אם עם רב אתה עלה לך היערה ובראת לך שם" (שם, טו) ואמרו חכמינו, שציוה עליהם לעקור יער עצים, כדי שלא תשלוט בהן עין הרע (בבא בתרא קמח) – לפי שריבוי זה תוך זמן מועט היה לפלא עצום. ברם, דבר זה בא בעקבות ברכתו של יעקב אבינו ע"ה: "וידגו לרב בקרב הארץ".

הליכות מלכי

ברכת אשר יצר בפסוקי דזמרה

מי שהוצרך לנקביו באמצע פסוקי דזמרה מתי יברך ברכת אשר יצר? נקדים, דמי שמרגיש שהוא צריך לצאת להתפנות באמצע פסוקי דזמרה, לא ימשיך בתפילתו, אלא צריך שיפסיק מאמירת המזמורים, וילך לעשות את צרכיו. ואחר שיסיים, יטול ידיו כדין מתוך הברז פעם אחת (בתנאי שיהיה במים שיעור רביעית, כלומר כשמונים מיליליטר מים) וממדת חסידות רבים נוהגים ליטול ידיהם שלש פעמים מן הברז. ויש אומרים שממדת חסידות נכון ליטול ידיו מכלי דוקא. עיין בשו"ת שמע שלמה (ח"ב סי' א') לכב' הראש"ל הגרש"מ עמאר שליט"א.

עוד יש לדון, מתי יברך ברכת אשר יצר. כי אם ימתין עד שיסיים את פסוקי דזמרה, אפשר שישכח לברך אחר כך ברכת אשר יצר, וגם בלאו הכי לא ראוי לדחות את ברכת אשר יצר שלא לצורך. אולם מאידך גיסא, אסור להפסיק באמצע פסוקי דזמרה לדבר דברים אחרים, ולכאורה ברכת אשר יצר אינה שייכת לפסוקי דזמרה, ועל כן יש מקום לומר שנכון יותר לדחות את ברכת אשר יצר עד לאחר התפילה, או על כל פנים לאחר ברכת ישתבח שמך, לפני ברכת יוצר אור. וכן כתב בספר חיי אדם, שלכאורה נראה שעדיף לדחות את ברכת אשר יצר עד לאחר ברכת ישתבח.

אולם, הגאון רבי ישועה שבאבו בתשובה שהובאה בשו"ת גנת ורדים כתב, שמכיון שבלאו הכי התפילה מופסקת בכך שיצא לבית הכסא, ולכן יוכל לברך גם ברכת ישתבח. וכתב שיוכל להפסיק לברכת אשר יצר אפילו בין פסוקי דזמרה לברכת ישתבח, אף על פי שברכת ישתבח היא נתקנה שיאמרו אותה לאחר פסוקי דזמרה. והגאון גנת ורדים עצמו גם כן הסכים לדבריו בזה.

ולהלכה, כתב הגאון רבי דוד יוסף שליט"א שמכיון שיש מקום לומר שברכת אשר יצר גם היא שייכת לפסוקי דזמרה, שכן גם היא ענינה הוא שבח והודאה להשם יתברך, ובצירוף סברת המהר"י שבאבו שבכל מקרה הופסקה התפילה, ולכן יש להורות שיברך ברכת אשר יצר מיד לאחר שירחץ ידיו, ואפילו באמצע פסוקי דזמרה, אבל אם סיים כבר פסוקי דזמרה, ורק לא בירך עדיין ברכת "ישתבח שמך", נכון יותר לדחות את ברכת אשר יצר עד לאחר ברכת ישתבח. וכן אם הוא עדיין באמצע אמירת מזמור, יסיים לומר את אותו המזמור, ולאחר מכן יברך אשר יצר.

לסיכום מי שהוצרך לברך אשר יצר באמצע פסוקי דזמרה, יסיים את אמירת אותו המזמור שהוא עומד בו, ויברך אשר יצר. ואם סיים את אמירת כל המזמורים, ורק לא בירך עדיין ברכת ישתבח שמך, יסיים את ברכת ישתבח, ולאחריה יברך גם אשר יצר.

חסידים מספרים כי האדמו"ר האמצעי, בנו של הרה"ק בעל ה"תניא", היה חתנו של איש נכבד מעיר יאנוויץ. כשביקר פעם את חותנו ביאנוויץ, והוא עודנו צעיר לימים, נפגש שם עם אחד מחסידיו של אביו, אדמו"ר הזקן, בעל ה"תניא", ובשיחתו איתו ביטל את החסיד ההוא בביטול גמור, הן במדרגת השגתו והן באופן עבודתו בתפלה וכיוצא בזה. אמר לו אותו חסיד:

מה אתה מתדמה אלי? מי הוא אביך ומי הוא אביו! אביך הוא רבנו!!! מדרגתו וענייניו ידועים, וכשהוצרך להמשיך נשמה למטה, כלומר בהביאו אותך לעולם, בודאי כיוון כוונות גדולות, והמשיך נשמה גבוהה, ובכך נולדת. ואחר כך שמרו אותך בשמירה מעולה, וכך גדלת והיית לאשר היית. חידוש גדול! אבל אני, הרי הכוונות שהיו לאבי מובנות הן, והנשמה שלי מסתמא "סחב" מאוצר הנשמות, וכשכבר נולדתי נתגדלתי כמו בהמה, ועכשיו הפרנסה שלי היא מה שאני נותן להערלים כסף לזריעת שדותיהם בעונת הזריעה, ובימות החורף צריכים לנסוע לכפרים לגבות את החובות, ויש בזה סדר מיוחד צריכים ליקח לדרך בקבוק י"ש, והנסיעה צריכה להיות בלילה, כי בלילות החורף הגויים משכימים לקום בעוד לילה, וכשבאים אל הגוי צריכים קודם כל לשנות עמו "לחיים", כי בלי זה אינו מתחיל לדבר כלל, וצריכים ליתן כוס גם לאשתו הגוי, כי אם לאו, היא תקלקל את העסק!! ואחר כך עושים עמו חשבון, וכן הולכים עם העגלה מבית לבית, עד שמקבלים משלשה או ארבעה גויים את החובות, ואחר כך צריכים לנסוע הביתה, לילך למקוה ולהתפלל, ובכן אפשר כבר להבין איזה מין תפילה היא זאת.

ידוע שאותו חסיד היה דוקא מהחסידים הגדולים בעבודת התפלה, אלא שבעונותונתו ביטל את עצמו. כשמוע הרב את דיבוריו אלה התפעל מאוד, ונסע תיכף ומיד בחזרה לליזנא לאביו, והתאונן לפניו על מצבו הרוחני, ובמה נחשב הוא, הלא אין עבודתו שלמה כלל וכו'.

ובבוא אותו חסיד לרב, בעל ה"תניא", אמר לו הרב: אני מחזיק לך טובה! אתה עשית את בעריל הבן שלי לחסיד.

ייחוס גבוה

צדיק אחד, שאבותיו היו אנשים פשוטים, לא מיוחסים ולא מפורסמים, היה רגיל לנסוע לגה"ק ר' שלום מבעלזא זצ"ל פעם אחת, בבואו לבעלזא, נדמה לו, כאילו יש לו לרבי שלום התנשאות עליו מצד יחסו, כי הרב היה ממשפחה מיוחסת של גדולי תורה. והיה לאותו צדיק טינה בלבו בשביל כך על רבי שלום. הרגיש הרב ר' שלום תיכף במחשבתו, ופנה אליו בשאלה: יאמר נא לי כבודו, מי הוא לפי דעתו גדול יותר צדיק שנוולד ממשפחה גדולה ומיוחסת, או זה שנוולד ממשפחה של אנשים תמימים ופשוטים?

שתק הצדיק, ולא ענהו דבר. אמר לו הרבי שלום:

רבתינו אמרו "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי". ולפיכך מי שאבותיו היו מיוחסים ובעלי תורה, הרי הוא הולך תמיד שחות, בלב נשבר ורוח נכאה, כי יודע הוא בעצמו שעדין לא הגיעו מעשיו למעשי אבותיו, אבל האיש, שאבותיו היו אנשים פשוטים, הוא יש לו תמיד התנשאות וגבהות הלב, כי הוא חושב בלבו: מעשי כבר גדלו ועברו הרבה על מעשי אבותי...

אז הבין הצדיק, כי רבי שלום ירד לסוף דעתו, וכי אין לו, לרבי שלום שום התנשאות מצד יחסו משפחתו, ואדרבה, הייחוס מביאו לידי ענווה ושפלות. (סיפורי חסידים).

עלון זה יוצא בתרומת הגבירים היקרים החפצים בעילום שם, וברכתי שגורה להם, שה' ישלם פועלם, ותהי משכורתם שלמה מאת הבורא יתברך, העורך